

УДК 65.007

Касатонова І.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

ПРОГРАМИ ЕЛЕКТРОННОЇ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ

PROGRAMS OF ELECTRONIC FORM OF INTERACTION OF SUBJECTS OF ECONOMIC RELATIONS OF THE STATE

АНОТАЦІЯ

Сьогодні для забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємства мають взаємодіяти з іншими суб'єктами господарювання для доступу до додаткових матеріальних та фінансових ресурсів, інформації, досвіду інших організацій, упровадження новітніх технологій, залучення висококваліфікованих кадрів. У статті проведено порівняльний аналіз програм електронної форми взаємодії підприємств держави між: юридичними особами, підприємствами, організаціями; юридичними і фізичними особами; юридичними особами і державними організаціями; фізичними особами і державними організаціями; фізичними особами. Обґрунтовано їх основні привабливі риси і недоліки. Також надано перелік функціональних складників, що формують рівень економічної безпеки електронної взаємодії підприємств, а саме фінансовий, інтелектуально-кадровий, інформаційний, техніко-технологічний та силовий. Установлено, що програми електронної форми взаємодії підприємств держави в сучасних економічних умовах виступають засобом розвитку віртуалізації бізнесу і створення віртуальних підприємств, забезпечують їх гнучкість і мобільність. Результати дослідження можуть бути використані керівниками підприємств під час прийняття рішення щодо застосування електронної форми взаємодії господарюючих суб'єктів.

Ключові слова: електронна економіка, програми взаємодії, суб'єкт економічних відносин, електронний бізнес, економічна безпека.

АННОТАЦІЯ

Сегодня для обеспечения эффективного функционирования и развития предприятия должны взаимодействовать с другими субъектами хозяйствования для доступа к дополнительным материальным и финансовым ресурсам, информации, опыту других организаций, для внедрения новейших технологий, привлечения высококвалифицированных кадров. В статье проведен сравнительный анализ программ электронной формы взаимодействия предприятий государства между: юридическими лицами, предприятиями, организациями; юридическими и физическими лицами; юридическими лицами и государственными организациями; физическими лицами и государственными организациями; физическими лицами. Обоснованы их основные привлекательные черты и недостатки. Приведен перечень функциональных составляющих, формирующих уровень экономической безопасности электронного взаимодействия предприятий, а именно финансовая, интеллектуально-кадровая, информационная, технико-технологическая и силовая. Установлено, что программы электронной формы взаимодействия предприятий государства в современных экономических условиях выступают средством развития виртуализации бизнеса и создания виртуальных предприятий, обеспечивают их гибкость и мобильность. Результаты исследования могут быть использованы руководителями предприятий при принятии решения о применении электронной формы взаимодействия хозяйствующих субъектов.

Ключевые слова: электронная экономика, программы взаимодействия, электронный бизнес, экономическая безопасность.

ANNOTATION

Today, for enterprise effective functioning and development they have to interact with other entities to access additional material and financial resources, informational, experience of other organizations, introduction of new technologies and attracting highly qualified personnel. Comparative analysis of electronic form of interaction of subjects of economic relations of the state between legal entities, enterprises, organizations; legal entities and individuals; legal entities and state organizations; individuals and state organizations; individuals has been conducted. The main dignities and failings of electronic form of interaction have been substantiated. There were also determined the functional components that form the level of economic safety of e-business enterprise: financial, intellectual and human, technical and technological, political and legal, informational, environmental, defensive. It is determined that electronic form of interaction of enterprise of the state in today's economic environment could be method of virtualization of business and the creations of virtual organizations and provides the flexibility and mobility of them. The research results can be used by enterprises in the decision to use electronic forms of interaction between businesses.

Keywords: electronic economy, programs of interaction, the subjects of economic relations, electronic business, economic safety.

Постановка проблеми. Серед багатьох напрямів розвитку інформатизації суспільства особливу увагу останнім часом приділяють проблемі переходу ринкової економіки на рівень електронної. В умовах найбільшого поширення інформаційних комп'ютерних технологій не є винятком і масштабність електронного бізнесу всіх галузей і суб'єктів господарювання. З ростом населення планети і мобілізації ресурсів електронна економіка не обмежується бізнесом електронної торгівлі та сервісів, а стосується кожного аспекту життя: культури, охорони здоров'я, освіти, фінансової сфери.

Електронна економіка є засобом ведення бізнесу в глобальному масштабі, що пояснює її актуальність. Вона дає змогу підприємствам ефективно і гнучко здійснювати внутрішні операції, більш повно взаємодіяти з постачальниками і швидше реагувати на запити й очікування замовників. Підприємства отримують можливість вибору найкращих постачальників незалежно від географічного розташування, а також можливість виходу на глобальний ринок зі своїми товарами та послугами.

Проте для вітчизняної економіки проблема функціонування програм електронної форми взаємодії суб'єктів економічних відносин держави є новою й недостатньо розробленою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основа процесів, з яких почалося формування інформаційної економіки, – це розвиток комп'ютерів, ноутбуків, мобільного зв'язку та космічного зв'язку з мережею Інтернет. Історія віртуальної економіки йде корінням у початок революції у сфері інформаційних технологій 60–70-х років. Стрімкий розвиток ІКТ – збірної назви галузей мікроелектроніки, комп'ютерної техніки та телекомунікацій – уможливило спростити і здешевити обмін даними між й усередині підприємств. Безпаперові технології електронного обміну даними EDI (Electronic Data Interchange) почали впроваджувати великі корпорації, щоб знизити навантаження і витрати документарної роботи, а також підвищити швидкість обміну інформацією.

Розвиток електронної економіки припадає на останнє десятиліття ХХ ст. Американський інформатик Ніколас Негропonte в 1995 р. висунув метафору про перехід від руху атомів до руху бітів. Він також дискутував про недоліки минулого (вага, сировина, транспорт) і переваги майбутнього (відсутність ваги товарів, віртуальність, миттєве глобальне переміщення) [1].

Проблеми електронної економіки знайшли відображення в роботах низки зарубіжних і вітчизняних учених, серед яких – М. Хейг, Д. Еймор, А. Остервальд, В. Царьов, А. Кантарович [2–5]. Завідувач кафедри електронної комерції Поволзького державного університету телекомунікацій та інформатики, доктор економічних наук, дійсний член Академії телекомунікацій та інформатики, автор понад 60 наукових та навчально-методичних публікацій у сфері сучасних технологій ведення бізнесу в умовах постіндустріальної економіки А.В. Юрасов уперше дав закінчене наукове визначення поняття електронної комерції та її предметної сфери: «Під електронною комерцією слід розуміти будь-яку економічну діяльність із використанням електронних інформаційних технологій. Предметною сферою електронної комерції як галузі економічної науки є економічні відносини, у процесі яких використовуються електронні інформаційні технології» [6, с. 12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність великої кількості наукових розробок у цьому контексті, залишаються невирішеними питання використання наявних моделей електронної економіки на підприємствах українського ринку.

Мета статті полягає у встановленні привабливих рис та недоліків програм електронної форми взаємодії суб'єктів економічних відносин держави як фактору розвитку і зміцнення ринкових позицій підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2000 р. був виданий Наказ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі

Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [7].

Цим Наказом передбачено широке використання Інтернет-технологій для забезпечення інформаційної взаємодії органів виконавчої влади з населенням та бізнес-структурами.

Ця взаємодія може виконуватися через низку бізнес-операцій:

- обмін інформацією та встановлення контактів між потенційними замовниками та постачальниками;

- перед- і післяпродажну підтримку (надання інформації про продукти і послуги, відповіді на питання замовників, перелік необхідної документації);

- продаж товарів і послуг;

- електронну оплату, зокрема з використанням електронної платіжної системи;

- поширення продуктів, включаючи як управління доставкою й її відстеження для фізичних продуктів, так і безпосередню доставку продуктів, які можуть поширюватися електронним шляхом;

- можливість організації віртуальних підприємств – група окремих фахівців або навіть незалежної компанії для ведення спільної комерційної діяльності;

- здійснення бізнес-процесів, спільно керуваних підприємством і його торговими партнерами [8, с. 222–223].

Сучасний розвиток економіки характеризується стрімким зростанням темпів інформатизації економічних процесів, поширенням масштабів електронної взаємодії суб'єктів ринку та державних структур. Однак нова форма функціонування підприємств визначає необхідність розгляду загальних питань управління в умовах електронної економіки, зокрема вивчення потребують питання сутності понять «електронний бізнес» та «електронна комерція», питання забезпечення їх економічної безпеки.

Електронна комерція (Е-комерція) – це різновид бізнес-активності, в якій взаємодія суб'єктів бізнесу з купівлі-продажу товарів і послуг (як матеріальних, так й інформаційних) здійснюється за допомогою глобальної комп'ютерної мережі Інтернет або будь-якої іншої інформаційної мережі.

Електронний бізнес (e-business) – ділова активність, що використовує можливості глобальних інформаційних мереж для перетворення внутрішніх і зовнішніх зв'язків компанії з метою створення прибутку. Поняття є ширшим, ніж електронна торгівля, що включає наявність свого сайту в Інтернеті, віртуального магазину, системи управління компанією, використання електронної реклами, маркетингу, програми «юридична особа – юридична особа» (B2B) або «юридична особа – фізична особа» (B2C).

Найважливішим складником Е-бізнесу, який охоплює не тільки операції купівлі-продажу, а й супровід процесів створення попиту на продукцію і послуги, автоматизацію адмі-

ністративних функцій, пов'язаних з онлайн-вими продажами й обробленням замовлень, а також з удосконаленням обміну інформацією між партнерами. Електронна комерція являє собою будь-які форми ділових операцій, за яких взаємодія сторін здійснюється електронним шляхом замість фізичного обміну або безпосередньо фізичного контакту, і в результаті цієї взаємодії право власності або право користування товаром або послугою передається від однієї особи іншій.

Програми електронної форми взаємодії підприємств держави залежно від діячів електронних взаємовідносин мають такі форми, або сектори, взаємодії між:

B2B (business-to-business) – юридичними особами, підприємствами, організаціями;

B2C (business-to-consumer) – юридичними і фізичними особами;

B2A (business-to-administration) – юридичними особами і державними організаціями;

C2A (consumer-to-administration) – фізичними особами і державними організаціями;

C2C (consumer-to-consumer) – фізичними особами.

Суб'єкт, який позначений першою літерою аббревіатури, виступає як продавець або сторона, яка надає послуги. Інші сектори (C2B, A2B, A2C, A2A) враховують тих же діячів, але змінюється характер їхньої взаємодії (табл. 1).

Проаналізуємо більш детально кожен комбінацію:

B2B – торговельно-закупівельна діяльність, яка враховує:

- інформаційні та платіжні бізнес-системи;
- аутсорсінг;
- системи управління закупівлями (e-procurement);

– системи управління розподілом (e-distribution);

– системи повного циклу супроводу постачальників (SCM);

– системи повного циклу супроводу замовників (CRM);

B2C – електронні магазини або інтернет-трейдинг, що враховує:

- системи телероботи й Інтернет-рекламу;
- системи страхування та спонсорські програми;
- туристичні послуги;

B2A – виконання державних замовлень щодо:

- закупівлі продукції для державних потреб;
- надання податкової, статистичної, митної й інших видів звітності;

C2B – приватні послуги щодо соціальних і партнерських програм, опитувань, рекламних акцій;

C2C – системи багаторівневого маркетингу та вірусного маркетингу;

C2A – вибори, надання скарг, заяв громадян, сплата податків, зобов'язань, зборів, штрафів;

A2B – електронний уряд, враховує:

– системи розподілу державних замовлень і закупівель;

– електронні тендери;

– контакти з податковими і митними органами;

– юридичні й інформаційно-довідкові служби;

A2C – електронний уряд, враховує:

– системи соціального обслуговування (пенсії, пільгові виплати, допомоги);

– системи комунального обслуговування;

– геоінформаційні системи;

A2A – електронний уряд, враховує:

– автоматизовані системи взаємодії в податковій, митній і правоохоронній сферах суспільства;

– органи державної сертифікації і ліцензування;

– адміністрацію на місцях;

– урядові законопроекти та вибори уряду.

Доступність Інтернету для населення (пропозиції мережевих провайдерів необмеженого доступу за фіксованою помісячною платою) стала чинником масштабності віртуальної взаємодії державних органів з юридичними, фізичними особами в розрізі підприємств та організацій та у зворотному напрямі за рахунок значного зниження витрат використання електронної сфери завдяки низькій вартості обміну інформацією.

Встановимо переваги та недоліки кожної електронної форми взаємодії, їх спосіб застосування у табл. 2.

Аналіз наведених форм взаємодії у табл. 2 свідчить про велику кількість привабливих ознак такої взаємодії порівняно з незначними недоліками процесів електронної форми ведення господарювання на всіх рівнях нашого суспільства.

Можливості електронної економіки привносять наступні нові елементи в сучасний простір господарювання українських підприємств: зростання конкуренції, глобалізацію сфери діяльності, персоналізацію взаємодії, скорочення каналів розповсюдження товарів, економію витрат.

Важливим організаційно-економічним аспектом переведення діяльності підприємства

Таблиця 1

Програми електронної форми взаємодії підприємств держави

Сектор	Юридичні особи (business)	Фізичні особи (consumer)	Державні органи (administration)
Юридичні особи (business)	B2B	B2C	B2A
Фізичні особи (consumer)	C2B	C2C	C2A
Державні органи (administration)	A2B	A2C	A2A

Таблиця 2

Порівняльна характеристика програм електронної форми взаємодії підприємств держави

Сектор	Типи	Назва	Відмінні риси	Спосіб застосування	Переваги	Недоліки
B2B	-	Юридичні особи – юридичні особи (business-to-business)	рівна взаємодія між підприємствами	постачальники відстежують складські запаси партнерів і своєчасно їх поповнюють і, навпаки, дилери працюють з базою даних постачальника	- самостійне розміщення замовлень; - стеження за ходом виконання замовлення; - своєчасне поповнення асортименту; - оперативне реагування у разі помилки	- використовується спеціальна технологія, яку слід освоювати; - вивчення стандартів електронного обміну даними EDI (Electronic Data Interchange)
	I тип		електронне посередництво віртуальної торговельної точки між виробниками (або дистрибуторами) товарів і роздрібними клієнтами		- легко відтворювальна (наявність товарів за необхідною ціною)	- не забезпечує стратегічних конкурентних переваг
	II тип		елементи електронної роздрібної торгівлі, розраховані на масового споживача (електронні магазини)	організація Інтернет-підрозділу онлайн-торгівельно-сервісної фірми	- наявність товару на власному складі, сумлінність	- конкуренція з «фізичними» побратимами
B2C	III тип		розраховані на масового споживача (електронні магазини)	сектор «обмеженої індивідуалізації», використовується в електронній торгівлі комп'ютерами, програмним забезпеченням, побутовою технікою, автомобільними комплектуючими, квитками на спортивні змагання та розважальні заходи, туристичні послуги (замовлення квитків, бронювання номерів у готелі, оренда автомобілів, продаж турів)	- облік переваг покупця; - можливість вибору варіантів/конфігурації товару або пакету послуг; - зменшення товарних запасів і економія на витратах	- наявність специфічної галузевої особливості; - персоналізація реалізованих товарів / послуг
	IV тип	Юридичні особи – фізичні особи (business-to-consumer)	збір магазином онлайн попередніх замовлень	спочатку продавець збирає заявку, потім з'ясує у постачальника терміни і умови виконання замовлення, після чого інформує про це потенційних клієнтів (електронною поштою) і в разі їх згоди забезпечує доставку товару	- здійснення процесу купівлі-продажу в кілька етапів; - продаж товарів обмеженого попиту (предмети мистецтва)	- продавець зобов'язаний гарантувати клієнтові виконання замовлення на обумовлених умовах; - покупець ризикує отримати товар/послугу із запізненням (або не отримати взагалі)
	V тип		віртуальний аукціон	потенційний покупець «торгується» з магазином в режимі реального часу, намагаючись «збити» встановлену продавцем первинну ціну на товар/послугу (мережевий торговельний пасааж priceline.com)	- можливість заощадити; - процедура розміщення замовлення нагадує азартну гру в казино	- значна знижка забезпечується спонсорами, які позбавляються від зайвих запасів і підвищують оборотність коштів
B2A	-	Юридичні особи – державні органи (business-to-administration)	ділова зв'язка комерційної структури з державною	прагнення урядів розвинути країни і керівництва міжнародних організацій активно використовувати Інтернет для проведення закупівлі товарів і послуг за допомогою Інтернету	- можливість вибору кращих постачальників незалежно від географічного місця; - гнучко здійснювати внутрішні операції	- використовується спеціальна технологія, яку слід освоювати

Продовження таблиці 2

C2A	-	Фізичні особи – державні органи (consumer-to-administration)	соціальна, податкова сфери	організації взаємодії державної структури і споживачів	- оперативність реагування, - своєчасність, - економічність	- не розвинена на достатньому рівні
C2C	-	Фіз. особи – фізичні особи (consumer-to-consumer)	обмін комерційною інформацією	обмін досвідом придбання того чи іншого товару, обмін досвідом взаємодії з тією або іншою фірмою	- аукціонна торгівля між фізичними особами; - доступність	- не розвинена на достатньому рівні

зі сфери реальної торгівлі в електронну форму є забезпечення належного рівня його стабільності, тобто досягнення та підтримання його в стані економічної безпеки. У загальному вигляді під економічною безпекою розуміється такий стан підприємства, за якого забезпечуються найефективніше використання корпоративних ресурсів та захищеність підприємства від загроз внутрішнього та зовнішнього середовища.

Як бачимо, таке розуміння стану економічної безпеки є цілком притаманним і для підприємств електронного бізнесу, бо вони також являють собою цілісність майнового комплексу з відповідною техніко-технологічною спрямованістю, передбачають економічну ефективність із погляду порівняння доходів та витрат та піддаються негативному впливу відповідного внутрішнього та зовнішнього середовища.

До переліку складників економічної безпеки найчастіше відносять фінансовий, інтелектуально-кадровий, техніко-технологічний, політико-правовий, інформаційний, екологічний, силовий [9, с. 14–16].

Метою функціонування підприємств електронного бізнесу є отримання та максимізація прибутків, отже, моніторинг фінансового складника економічної безпеки є необхідним і для досліджуваних підприємств електронного бізнесу. В умовах електронного бізнесу значно підвищується роль кадрів та їх інтелектуальних якостей, отже, питання управління персоналом та управління кадровим складником економічної безпеки в умовах електронної економіки є одними з першочергових. Технічний складник дещо втрачає свою значимість, бо фактично електронна торгівля передбачає мінімум використовуваних технічних засобів, однак важливість безперерійного функціонування тих із них, що використовуються в процесі обміну інформацією, багатократно зростає. Недостатній рівень законодавчого регулювання та правових відносин у сфері регулювання діяльності підприємств електронного бізнесу вимагає спостереження за відповідним складником.

Електронне підприємство, по суті, належить до інформаційних технологій і базується на їх використанні, а тому від ступеню забезпечення інформацією, від можливості доступу до неї, її якості залежить існування електронного підприємства як такого. Це зумовлює важливість інформаційного складника. Говорячи про екологічний складник, зрозуміло, що сутність електронних підприємств створює умови для віднесення їх до таких, що не спричиняють значного негативного впливу на екологію. Недостатній розвиток правової бази визначає високий рівень правопорушень у сфері інформаційних технологій та електронної комерції, а тому силовий складник також є першочерговим для управління.

Висновки. У сучасній науці поняття «інформаційне суспільство» розвивається як концепція нового соціального ладу, головною цінністю якого є інформація. Виходячи із цього, виникають нові вимоги до влади і до держави, перша з яких – прозорість і відкритість влади на всіх рівнях її ієрархічної структури, що запобігатиме концентрації влади й корупції. В умовах інформаційного суспільства взаємодія органів влади з громадою здійснюється саме через інститути інформаційних Інтернет-представництв органів влади, які покликані реєструвати звернення громадян і організацій та надавати необхідну інформацію для вирішення перед суспільством і конкретними громадянами певних питань.

У статті визначено, що електронна економіка може бути представлена у вигляді програм електронної форми взаємодії підприємств держави. Аналіз наявних програм електронної форми взаємодії підприємств та їх класифікація містять елементи дослідження і новизни, що розглядається як фактор розвитку і зміцнення ринкових позицій підприємств у нестабільних умовах господарювання нашої країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Негропонте Н. URL: <http://ru.wikipedia.org> (дата звернення: 18.01.2017).
2. Хэйг М. Основы электронного бизнеса. Москва, 2002. 208 с.
3. Эймор Д. Электронный бизнес. Эволюция и/или революция. Москва, 2001. 320 с.
4. Osterwalder A. The Business Model Ontology – a proposition in a design science approach. Lausanne, 2004. 170 с.
5. Царев В.В. Кантарович А.А. Электронная коммерция (серия «Учебники для вузов»). Санкт-Петербург, 2002. 240 с.
6. Юрасов А.В. Электронная коммерция: учеб. пособ. Москва, 2003. 480 с.
7. Наказ Президента України № 928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні». URL: <http://www.president.gov.ua> (дата звернення: 15.02.2018).
8. Касатонова И.А. Нестренко В.Ю. Виртуальный бизнес как почва для развития и укрепления рыночных позиций предприятий в сфере электронной экономики. Экономический простір. 2011. № 56/2. С. 220–226.
9. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. Актуальные проблемы экономики. 2003. № 3. С. 12–19.